

مجموعه کتب عملکردهای معماری ■ کتاب اول

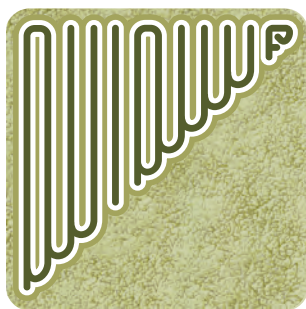
(۱۹۵۲-۲۰۰۶)

مجتمع مسکونی

چاپ هفتم / ویرایش دوم

ترجمه و تألیف :

نیما طالبیان ■ مهدی آتشی ■ سیمانبی زاده

کتاب اول: مجتمع مسکونی

تقدیم به مهندس ناصر محسنی

طالبیان، نیما، ۱۳۶۰ -

مجموع مسکونی/ترجمه و تألیف نیما طالبیان، مهدی آتشی، سیما نبی‌زاده.

مشهد: کتابکده کسری، ۱۳۸۹.

۲۴۰ ص. : مصور (رنگی).

فروست : مجموعه کتب عملکردهای معماری؛ کتاب اول.

ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۰۸۲-۸-۹

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

موضوع : معماری -- طراحی

موضوع : ساختمان‌ها -- طراحی

موضوع : معماری -- طرح و نقشه

شناسه افزوده: آتشی، مهدی، ۱۳۶۰ -

شناسه افزوده : نبی‌زاده، سیما، ۱۳۶۰ -

NA۲۷۵۰/ط۱۶م۳ ۱۳۸۹

کتابخانه ملی ایران

۷۲۱/۰۱

۲۲۴۰۳۶۵

کتابکده تخصصی هنر، معماری و شهرسازی کسری

مجموعه کتب عملکردهای معماری

کتاب اول: **مجموع مسکونی**

ترجمه و تألیف: نیما طالبیان، مهدی آتشی، سیما نبی‌زاده

با همکاری: احسان ایران نژاد، احمد رضا حکیمی نژاد، سالومه خیاط کهویی، کسری طالبیان

صفحه‌آرایی و آماده‌سازی چاپ: مینو جامی

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۵

چاپ دوم: پائیز ۱۳۸۶

چاپ سوم: تابستان ۱۳۸۸

چاپ چهارم: زمستان ۱۳۸۹ (ویرایش دوم)

شمارگان: ۲۰۰۰

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ آستان قدس رضوی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۰۸۲-۸-۷

انتشارات: کتابکده کسری

نشانی انتشارات: مشهد - فلسطین ۱۴ - پلاک ۱۰ تلفن: ۷۶۷۰۰۱۹ / ۷۶۴۱۳۷۲ - ۰۵۱۱

کلیه حقوق چاپ و نشر این کتاب برای مؤلفان محفوظ می‌باشد.

مرکز پخش: کتابکده کسری

تلفن: ۷۶۷۰۰۱۹ - ۰۵۱۱ همراه: ۵۱۲۴۲۱۹ - ۰۹۱۵

معتبر در خصوص این عملکرد، مطالب این کتاب در بازه‌ای طولانی و از میان تمامی منابع در دسترس گردآوری شده و بدین ترتیب سعی شده‌است تا شاخص‌ترین مجتمع‌های مسکونی که در دهه‌های گذشته نظر صاحب نظران را به خود جلب کرده‌اند معرفی گردند. بی‌تردید نگاهی دقیق به تاریخچه و سیر تحولات این عملکرد در دهه‌های گذشته تا به امروز ما را در فهم دقیق‌تر تغییرات پدید آمده در تعاریف، نیازها و دیدگاه‌ها در خصوص فضاهای مسکونی و همچنین چگونگی پاسخگویی معماران به تغییراتی از این دست، یاری می‌رساند.

انتخاب موضوع «**مجتمع مسکونی**» برای کتاب نخست از این مجموعه با توجه به فقدان منابع فارسی در این خصوص صورت گرفته‌است و هر چند که در بسیاری از مجلات تخصصی نمونه‌هایی از این عملکرد معرفی شده‌است اما فقدان انسجام و کیفیت این منابع ما را بر آن داشت تا کتابی جامع و در حد توقعات امروز دانشجویان و معماران در دسترس مخاطبین قرارگیرد. از این رو در این کتاب مجموعاً هشتاد پروژه از دوره‌های زمانی مختلف و از سرتاسر دنیا انتخاب و معرفی گردیده‌است. در این کتاب نیز سعی شده‌است تا همچون سایر آثار این مجموعه اولویت با آثار شاخص و محوری با ارائه مدارک فنی کامل باشد. امید است کتاب نخست از این مجموعه نیز همچون سایر آثار به چاپ رسیده مورد استقبال مخاطبین قرار گرفته و راهنمایی مناسب جهت استفاده متخصصین، معماران و خصوصاً دانشجویان رشته معماری باشد و ایشان نیز با ارسال نظرات خود ما را در بهبود کمی و کیفی کتبی که از این مجموعه در دست انتشار است یاری رسانند.

پس از سه نوبت چاپ متوالی کتاب حاضر، اکنون و در نوبت چاپ چهارم «**ویرایش دوم مجتمع مسکونی**» گردآوری و ارائه می‌گردد. در این ویرایش جدید سعی کرده‌ایم تا به اصلاح برخی اشکالات و تا حد امکان کاستی‌های علمی کتاب بپردازیم. از این رو علاوه بر ویرایش مجدد تمامی متن‌های کتاب و تعویض تصاویر و مدارک نامناسب، برخی پروژه‌ها نیز با آثاری ارزشمندتر جایگزین شده و تعداد بیست مجتمع مسکونی جدید به بخش دوم کتاب افزوده شده‌است.

بسیار خرسندیم که پس از استقبال فراتر از انتظار و رو به افزایش مخاطبین از این مجموعه کتب، اکنون و پس از گذشت قریب به پنج سال از آغاز انتشار این مجموعه - که نخستین مجموعه از کتب موضوعی و عملکردی بوده‌است - این موضوع مورد استقبال سایر ناشرین نیز واقع شده‌است. انتشارات کتابکده کسری ضمن استقبال از این رویکرد امیدوار است همواره در این عرصه آثاری جامع، به‌روز و با کیفیتی متناسب با توقعات خوانندگان در دسترس مخاطبین قرار گیرد.

کتابکده کسری بر خود لازم می‌داند در این فرصت از همکاری کلیه دوستان و اساتیدی که ما را در گردآوری این مجموعه یاری رسانده‌اند کمال سپاسگذاری را داشته باشد.

سخن از کمبود منابع تخصصی معماری در ایران سخنی بدیهی و تکراری است. هر چند که دوران سخت و آغازین این عرصه سپری شده و با همت اساتید متخصص و اهل قلم در سال‌های اخیر شاهد انتشار کتب و مجلات تخصصی معماری بسیاری بوده‌ایم اما هنوز در مقام مقایسه، کمبود منابع معماری کتمان‌ناپذیر می‌نماید. از آنجا که فرصت حضور در یک اثر معماری و درک بی‌واسطه فضای خلق شده برای بسیاری از معماران و دانشجویان ناممکن است، بیشترین شناخت از یک اثر معماری از طریق مشاهده تصاویر و دقت در مدارک فنی آن اثر حاصل خواهد شد، اما نحوه استفاده رایج در میان دانشجویان از تصاویر کتب لاتین معماری سبب شده‌است تا برخی اساتید در دانشکده‌ها توجه به این گونه کتب را مانع رشد خلاقیت در دانشجویان بدانند. حال آنکه تنها از طریق این کتب می‌توان به دگرگونی‌ها در عرصه معماری، به عنوان مثال تفاوت‌های معماری ملل گوناگون و تغییرات معماری در طول زمان، پی‌برد. دگرگونی‌هایی که بی شک ریشه در بسترهای فکری، فرهنگی و اقلیمی ملل مختلف داشته و در طول زمان سبب پیدایش سبک‌ها و دوره‌های متفاوتی گردیده‌اند.

مجموعه کتب عملکردهای معماری، سعی دارد با معرفی آثار معماری به تفکیک عملکرد، گامی متفاوت در عرصه کتب تخصصی معماری در ایران بردارد. معرفی آثار شاخص و موفق از یک عملکرد در یک کتاب این امکان را ایجاد خواهد کرد تا خوانندگان علاوه بر آشنایی و مقایسه آثار مشابه، بتوانند سیر تحولات این عملکردها را در طول زمان نیز پیگیری کنند. هر کتاب از این مجموعه شامل دو بخش می‌باشد؛ در بخش اول هر کتاب تعداد بیست پروژه از معماران مختلف، در حد امکان به طور کامل معرفی شده‌است. هر پروژه شامل یک صفحه متن اصلی است که در آن به معرفی پروژه و معرفی مختصر معمار آن پرداخته شده‌است. در جهت کوتاه نمودن مطالب در این صفحات از شرح بدیهیات و نقد و بررسی آثار پرهیز و سعی شده‌است تا ساختار متن نه به صورت صفحات یک کتاب بلکه به شکل مقالاتی کوتاه و مجزا پیرامون هر پروژه تدوین گردد. در انتهای این صفحات نیز به منظور آشنایی بیشتر خوانندگان سایت اینترنتی و برخی از دیگر آثار معمار درج شده‌است. در این بخش سعی بر این بوده‌است تا از تصاویر و مدارک با کیفیت بالا استفاده شود و در صورت عدم دستیابی به چنین مدارکی، پلان‌ها، نماها یا مقاطع مجدداً ترسیم شده‌است. ملاک انتخاب این بیست پروژه از میان سایر پروژه‌ها، معرفی راهکارها و ایده‌های نو در هر عملکرد بوده‌است و به همین دلیل تنها به آثار معماران بنام و بین‌المللی بسنده نشده‌است.

در بخش دوم هر کتاب نیز جهت راهنمایی بیشتر خوانندگان تعدادی پروژه (در این کتاب شصت پروژه) به طور مختصر و اجمالی معرفی شده‌است. همچنین در این بخش سعی شده‌است تا بر نکات حائز اهمیت در هر طرح تأکید شود.

«**مجتمع مسکونی**»، نخستین کتاب از مجموعه کتب عملکردهای معماری است که در آن نمونه‌های متنوعی از انواع این عملکرد در فاصله زمانی ۱۹۴۶ تا ۲۰۰۶ میلادی معرفی شده‌اند. با توجه به تنوع در انواع فضاهای مسکونی در این کتاب سعی شده‌است تا مجتمع‌هایی در مقیاس‌هایی مختلف و از کشورهای گوناگون معرفی شوند. با توجه به کمبود منابع

فهرست مطالب

پیشگفتار

مقدمه

بخش اول؛ معرفی کامل ۲۰ مجتمع مسکونی

۵

۹

۱۱

۱۲

مجتمع مسکونی هیتاسیون
لکوربوزیه / مارسسی - فرانسه / ۱۹۵۲
01 - Habitation / Le Corbusier

۲۲ ————— مجتمع مسکونی هیتات ۶۷
موشه سفدی / مونترال - کانادا / ۱۹۶۷
02 - Habitat 67/ Moshe Safdie

۳۲

مجتمع مسکونی کانچانجونگا
چارلز کورآ / بمبئی - هند / ۱۹۷۰
03 - Kanchanjunga / Charles Correa

۴۰ ————— مجتمع مسکونی روکو ۱
تادائو آندو / کوبه - ژاپن / ۱۹۸۱
04 - Rokko Housing 1 / Tadao Ando

۵۲

مجتمع مسکونی IBA
پیتر آیزنمن / برلین - آلمان / ۱۹۸۲
05 - IBA Social Building / Peter Eisenman

۵۸ ————— مجتمع مسکونی لیندن استراسه
هرمان هرتزبرگر / برلین - آلمان / ۱۹۸۶
06 - Lindenstrasse / Herman Hertzberger

۶۴

مجتمع مسکونی نکسوس
رم کولهاس / فوکوکا - ژاپن / ۱۹۹۱
07 - Nexus Fukuoka / Rem Koolhaas

۷۲ ————— مجتمع مسکونی پوتسدامر پلاتز
رنزو پیانو / برلین - آلمان / ۱۹۹۲
08 - Potsdamer Platz / Renzo Piano

۸۰

مجتمع مسکونی گلدشتین ساد
فرانک اگهري / فرانکفورت - آلمان / ۱۹۹۴
09 - Goldstein Sud / Frank O' Gehry

۸۸ ————— مجتمع مسکونی سانتافه
لگورتا و لگورتا / مکزیکو سیتی - مکزیک / ۱۹۹۴
10 - Pasaje Santa Fe / Legorreta & Legorreta

۹۴

مجتمع مسکونی ماکوهاری
استیون هول / چیبا - ژاپن / ۱۹۹۷
11 - Makuhari Housing / Steven Holl

۱۰۰ ————— مجتمع مسکونی ویل
فريتز ون دونگن / آمستردام - هلند / ۱۹۹۸
12 - The Whale Housing / Fritz van Dongen

۱۰۸

مجتمع مسکونی آلبیون
نورمن فاستر / لندن - انگلستان / ۱۹۹۸
13 - Albion Riverside / Norman Foster

۱۱۸ ————— مجتمع مسکونی مائورر
رالف ارسکین / لندن - انگلستان / ۲۰۰۰
14 - Maurer Court / Ralphe Erskine Tovatt

۱۲۸

مجتمع مسکونی تانگو
مور روبل یودل / مالمو - سوئد / ۲۰۰۳
15 - Tango Housing / Moore Ruble Yudell

۱۳۶ ————— مجتمع مسکونی ۵۰ واحدی
نسرین سراجی / وین - اتریش / ۲۰۰۴
16 - 50 Housing Units / Nasrin Seraji

۱۴۴

مجتمع مسکونی اسپیتلاو
زاها حدید / وین - اتریش / ۲۰۰۵
17 - Spittelau Housing / Zaha Hadid

۱۵۲ ————— مجتمع مسکونی پیپایز
دفتر معماری BPTW / لندن - انگلستان / ۲۰۰۶
18 - Pepys Estate / BPTW Partnership

۱۵۸

مجتمع مسکونی دانای بروک
پیتر باربر / لندن - انگلستان / ۲۰۰۶
19 - Donny Brook Quarter / Peter Barber

۱۶۶ ————— مجتمع مسکونی چپل
دفتر معماری چتوود / ساوتهمپتون - انگلستان / ۲۰۰۶
20 - Chapel Housing / Chetwoods Associate

بخش دوم؛ معرفی اجمالی ۶۰ مجتمع مسکونی

۱۷۸ ————— **01**
Wentworth commons
 Harley Ellis Architects
 Chicago - USA
 2006

۱۸۱ ————— **04**
Didsbury Point
 Colderpeel Partnership
 Manchester - UK
 2006

۱۸۴ ————— **07**
Howard Apartments
 David Baker Architects
 California - USA
 2005

۱۸۷ ————— **10**
Seewurfel Housing
 Camenzind Evolution
 Zurich - Switzerland
 2005

۱۹۰ ————— **13**
Folsom Dore
 David Baker Architects
 California - USA
 2004

۱۹۳ ————— **16**
Housing and Trade
 Alvaro Siza
 Lisbon - Portugal
 2004

۱۹۶ ————— **19**
Briar Hills Housing
 Randy Brown Architects
 Nebraska - USA
 2002

۱۹۹ ————— **22**
Kaj Plats
 Wingardh Architects
 Malmo - Sweden
 2001

۲۰۲ ————— **25**
Ruedes Suisses Housing
 Herzog & de Meuron
 Paris - France
 2000

۲۰۵ ————— **28**
Hollainhof Social Housing
 Neutelings & Riedijk
 Gent - Belgium
 1998

۱۷۹ ————— **02**
Calle Londers
 Coll & Leclerc Architects
 Barcelona - Spain
 2006

۱۸۲ ————— **05**
Lingham Court
 Pallard Thomas & Edwards
 London - UK
 2006

۱۸۵ ————— **08**
Contemporaine
 Perkins + Will
 Chicago - USA
 2005

۱۸۸ ————— **11**
Gun Wharf
 Lacey, Hickie Caley
 Devonport - UK
 2005

۱۹۱ ————— **14**
Commerce Street
 Ron Wommack
 Texas - USA
 2004

۱۹۴ ————— **17**
Harold Way
 Koning Eizenberg Architects
 California - USA
 2004

۱۹۷ ————— **20**
Italian Gardens
 Seidel Holzman
 California - USA
 2002

۲۰۰ ————— **23**
Miss Sargfabrit
 BKK-3
 Wien - Austria
 2001

۲۰۳ ————— **26**
Borneo Housing
 Josep Lluís Mateo
 Amsterdam - Netherlands
 1999

۲۰۶ ————— **29**
Red Tree Flog Complex
 Splitterwerk
 Burmas - Austria
 1997

۱۸۰ ————— **03**
Metro Hollywood
 Kanner Architects
 California - USA
 2006

۱۸۳ ————— **06**
Angell Town
 John Thompson
 London - UK
 2006

۱۸۶ ————— **09**
Brownstones Houses
 Humphries Poli Architects
 Colorado - USA
 2005

۱۸۹ ————— **12**
New River Village
 Stock Woolstencraft
 London - UK
 2004

۱۹۲ ————— **15**
Rollins Square
 CBT Architects
 Boston - USA
 2004

۱۹۵ ————— **18**
Loyola Village
 Seidel Holzman
 California - USA
 2003

۱۹۸ ————— **21**
Nieuw Terbregge
 Mecanoo Architecten
 Rotterdam - Netherlands
 2002

۲۰۱ ————— **24**
Angel town
 Burrell Fisher
 London - UK
 2000

۲۰۴ ————— **27**
Klein Circus Block
 Josep Martorell
 Maastricht - Netherlands
 1998

۲۰۷ ————— **30**
Housing in Borneo
 W.J Neutelings
 Amsterdam - Netherlands
 1998

٢٠٨ ————— **31**
Bernhardstrasse Housing
Bolles Willson
Munster - Germany
1997

٢١١ ————— **34**
166 Logements
Christian Haavette
Rennes - France
1996

٢١٤ ————— **37**
IBA Building
Zaha Hadid
Berlin - Germany
1994

٢١٧ ————— **40**
Pieve di Solgio
Foltran & Vedonva
Treviso - Italy
1993

٢٢٠ ————— **43**
Housing in Novazzano
Mario Botta
Novazzano - Switzerland
1993

٢٢٣ ————— **46**
Fukuoka Housing
Steven Holl
Fukuoka - Japan
1991

٢٢٦ ————— **49**
Nueva Santa Fe Housing
Rogelio Salmona
Bogota - Colombia
1987

٢٢٩ ————— **52**
5 Apartment Building
Vladimir Nicolic
Berlin - Germany
1986

٢٣٢ ————— **55**
Living at the Kulturforum
Kurt Achermann
Berlin - Germany
1986

٢٣٥ ————— **58**
Alto de Pinos Housing
Regelio Salmona
Bogota - Colombia
1976

٢٠٩ ————— **32**
Housing Complex
Herman Hertzberger
Dureh - Germany
1997

٢١٢ ————— **35**
Buchen Housing
Santiago Calatrava
WurenLingen - Switzerland
1996

٢١٥ ————— **38**
Los Esteros Apartments
Fisher & Friedman
San Jose - USA
1994

٢١٨ ————— **41**
36 Apartments
Pietro Derosi
Turin - Italy
1993

٢٢١ ————— **44**
Apartment in Tauris
Jean Nouvel
Tauris - France
1993

٢٢٤ ————— **47**
Ruede Meanx Housing
Renzo Piano
Paris - France
1991

٢٢٧ ————— **50**
Daikin Housing
Tando Architects
Osaka - Japan
1987

٢٣٠ ————— **53**
Kulturforum
Oswald Mathias Ungers
Berlin - Germany
1986

٢٣٣ ————— **56**
Ritterstrasse
Jasper Halfen
Berlin - Germany
1986

٢٣٦ ————— **59**
Park Towers
Regelio Salmona
Bogota - Colombia
1971

٢١٠ ————— **33**
Hanegi Forest
Shigeru Ban
Tokyo - Japan
1997

٢١٣ ————— **36**
Residence 8
Bedmar & Shi
Singapore
1995

٢١٦ ————— **39**
Viviendas V.P.O
Francisco Jose Mangado
Pamplona - Spain
1994

٢١٩ ————— **42**
Bezons Social Housing
Jean Nouvel
Paris - France
1993

٢٢٢ ————— **45**
Pierres et Vacances
Jean Nouvel
Cap d'ail - France
1992

٢٢٥ ————— **48**
Hestra Garden
Helin & Siitonen
Boras - Sweden
1990

٢٢٨ ————— **51**
Saint Ouen Housing
Jean Nouvel
Paris - France
1987

٢٣١ ————— **54**
Residential Hall
Hans C. Muller
Berlin - Germany
1986

٢٣٤ ————— **57**
Residential in Sudliche
Aldo Rossi
Berlin - Germany
1981

٢٣٧ ————— **60**
Diagoon Houses
Herman Hertzberger
Delf - Netherlands
1970

مقدمه

امروزه اغلب شهروندان شهرهای بزرگ را ساکنین آپارتمان‌ها و مجتمع‌های مسکونی تشکیل می‌دهند و جز اقلیتی که توان خرید خانه‌های مستقل را دارند مالک خانه مستقل بودن به رویایی برای عموم طبقه متوسط تبدیل شده‌است. حال آنکه در بسیاری از کلانشهرها و شهرهای آسیایی مالکیت آپارتمان نیز برای این دسته از مردم غیرممکن بوده و به همین دلیل اجاره‌نشینی امری طبیعی و ناگزیر شده‌است. پیداست که احساس تعلق و مالکیت فضا در خانه‌ای آپارتمانی با خانه‌ای که از آن فرد باشد متفاوت خواهد بود. در ذات آدمی نیازی اساسی نهفته است و آن میل به مالکیت سرپناه خود، ولو کوچک و یا کهنه است. اسکان، نیازی است که عدم پاسخگویی به آن سرآغاز ناهنجاری‌های بسیاری در فرد، خانواده و در نهایت اجتماع خواهد بود. شاید در آن دورانی که اکثریت متخصصین نظیر معماران، شهرسازان و جامعه‌شناسان بر لزوم مساکن اجتماعی به عنوان بهترین نوع زیستگاه‌های بشر اصرار می‌ورزیدند و هر روز تئوری‌های جدیدی در خصوص چنین نمونه‌هایی از مسکن مطرح می‌گردید، عده قلیلی از صاحب‌نظران به تبعات چنین رویکرد عجولانه ای فکر می‌کردند اما گذشت زمان بهتر از هر بیانی‌های تندروی‌ها و اشتباهات این نسل از اندیشمندان را نمایان ساخت تا نهایتاً مبتکران مجتمع‌هایی که به ساکنین به چشم خریداران کالا نگریسته بودند، خود به تئوریهای اشتباه خود اقرار کنند، زمانی که دیگر کار از کار گذشته بود و مجتمع‌های مسکونی چند صد واحدی در تمامی کشورهای مدرن و در حال توسعه در سراسر جهان تکثیر شده بود.

نقش و جایگاه کنونی مجتمع‌های مسکونی

شاید نتوان به صراحت گفت که مجتمع مسکونی عملکردی است که در شهرهای قرن بیستم پدید آمده و پیش از آن وجود نداشته است، بی شک نمونه‌های اولیه مساکن جمعی به قرن‌ها پیش باز می‌گردد، اما بدیهی است که تغییرات این عملکرد در قرن گذشته چنان بوده که تفاوت‌هایی ساختاری با نمونه‌های پیش از آن به وجود آمده و این امر سبب پیدایش مفهومی جدید در عرصه عملکردهای معماری شده است.

در این میان با نیم نگاهی به حجم انبوه مطالعات معمارانه و روانشناسانه‌ای که پیرامون پیامدهای زندگی در مجتمع‌های مسکونی صورت گرفته است، می‌توان دریافت که کیفیت زندگی در مجموعه‌هایی عظیم، پرجمعیت و یکنواخت نه تنها برای مردمان مشرق زمین (که به خانه‌هایی با حیاط‌های مرکزی، ایوان‌های وسیع و فضاهایی پر نور عادت داشته‌اند) بلکه برای ساکنین تمامی شهرهایی که برای اولین بار در این مجموعه‌ها سکنی گزیده‌اند، همراه با احساس غربت بوده است.

مجموعه‌هایی که زاییده زیستن در شهرهای قرن بیستمی است و اساساً تصور چنین مجموعه‌هایی پیش از افزایش سریع جمعیت، مهاجرت روستاییان به شهرها، افزایش قیمت زمین و مسکن، انقلاب

صنعتی، تولیدات انبوه و پیش ساختگی بسیار دور از ذهن بوده است. مجموعه‌هایی که پس از جنگ‌های جهانی و خصوصاً در دهه‌های میانی قرن بیستم (دوران بازسازی پس از جنگ جهانی دوم) زیستن در آن‌ها اجتناب‌ناپذیر بوده است. به همین دلایل آنچه امروزه ملاک برتری طراحی مجتمعی در مقایسه با مجتمع‌های دیگر می‌شود، چیزی نیست جز میزان موفقیت هر طرح برای کاستن این احساس غربت و افزایش احساس تملک و بازگرداندن هویت و شخصیت به تک تک واحدهای مسکونی.

از آنچه پیش‌تر گفته شد پیداست که انتخاب مجتمع مسکونی به عنوان اولین کتاب از مجموعه عملکردهای معماری، بی شک انتخاب پیچیده‌ترین و اساسی‌ترین عملکرد در عرصه معماری قرن بیستم بوده است. عدم وجود تعریفی مشخص از مقیاس و اندازه این عملکرد در ایران سبب شده است تا این واژه به طیف وسیعی از ساختمان‌های مسکونی، اعم از آپارتمان‌های چند واحدی تا شهرک‌های چندین هزار واحدی، نسبت داده شود.

معیار ترتیب معرفی آثار در این کتاب تاریخ ساخت آن‌ها می‌باشد که این امر موجب درک تغییرات و دگردیسی آرام این عملکرد به دلیل تغییر نیازهای مردم در طول زمان و نیز تأکیدی بر اهمیت دوره‌ای برخی شهرها (برلین، لندن و پاریس) به لحاظ تعداد زیاد مجتمع‌های مسکونی ساخته شده و یا نحوه تواناندیشی در طراحی آنها است.

دسته بندی انواع مجتمع‌های مسکونی

تاریخچه ساخت مجتمع‌های مسکونی در قرن گذشته را می‌توان در چند دوره زمانی تقسیم بندی نمود. هر چند که هیچ مرز مشخصی میان این دوره‌ها نمی‌توان یافت و شاید این تقسیم بندی بسیار کلی و غیر اصولی باشد، اما با این همه به علت در دست نبودن منابع مطالعاتی دقیق‌تر و با امید راهنمایی خوانندگان به این تقسیم‌بندی بسنده کردیم: دوره اول - دهه‌های نخستین قرن بیستم و پیدایش اولین نمونه‌های مجتمع‌های مسکونی. (۱۹۱۰ تا ۱۹۴۰ میلادی)

دوره دوم - دوران بازسازی‌های پس از جنگ جهانی دوم و رسمیت یافتن مفهوم مجتمع‌های مسکونی توسط نهضت معماری مدرن که همزمان بوده است با دستیابی به تکنولوژی پیش ساختگی و تولیدات انبوه در امر مسکن و ساخت اولین مجتمع‌های مسکونی در کشورهای شرقی. (۱۹۴۰ تا ۱۹۷۰ میلادی)

دوره سوم - دوران بازنگری و تغییر دیدگاه‌های صرفاً عملکردی معماران نهضت معماری مدرن که همزمان بوده است با رشد سریع جمعیت و کمبود مسکن در کشورهای شرقی. (۱۹۷۰ تا اواخر دهه نود) دوره چهارم - در دهه گذشته تحولات بسیاری در دیدگاه‌ها، تئوری‌ها، شیوه‌های طراحی و اجرای مجتمع‌های مسکونی و همچنین روش‌های مشارکت ساکنین در فرآیند تأمین مسکن رخ داده است که آغاز این جریان‌ها را می‌توان در برخی کشورهای اروپایی نظیر هلند و اسپانیا دانست.

زیبایی شناسی فرم و پیچیدگی عملکرد در مجتمع‌های مسکونی

همانطور که سبک‌های هنری، تئوری‌های صاحب‌نظران و سلیقه‌های عموم مردم تغییر می‌کنند، فرم‌ها و زیبایی‌شناسی آنها در معماری نیز تغییر می‌کنند. این تغییرات که ریشه در بسیاری بسترهای فکری و نظری دارند در تمامی عملکردها یکسان نیستند. در میان انواع عملکردها، پیوند عمیقی میان مسکن و ساکنین آن برقرار است و همین تفاوت‌های ماهیتی مسکن و به‌طور خاص مجتمع‌های مسکونی است که موجب می‌شود طراحی این فضاها تا حدی از تغییرات ناشی از ایزم‌ها و سبک‌های معماری مصون بماند. بدین ترتیب تاریخچه تحول فضاهای مسکونی روندی رو به رشد و در جهت برطرف ساختن معضلات عملکردی داشته است و کمتر تحت تأثیر هیجانات و گرایش‌های فرمال‌گرا قرار گرفته است. شاید به همین دلیل است که بسیاری از معماران طراز اول و صاحب‌نام وقت خود را صرف طراحی موزه‌ها و فضاهای تجاری یا فرهنگی می‌کنند و کمتر دغدغه طراحی فضاهای مسکونی در آنها به چشم می‌خورد. در مقابل برخی از دفاتر معماری نظیر دفتر معماری «MVRDV» و دفتر معماری «Mecanoo» شهرت خود را از مطرح ساختن تئوری‌ها و ایده‌هایی نو در طراحی مجتمع‌های مسکونی بدست آورده‌اند. در آثار این معماران گرایش‌های فرمال‌گرایانه نیز به چشم می‌خورد اما این امر در اولویت نخست طراحی قرار نداشته و حاصل از فرایند خلاقانه‌ایست که در تمام ابعاد طراحی تأثیر داشته است. نمونه مناسبی از این رویکرد را می‌توان در طراحی مجتمع «دانی بروک» اثر «پیتر باربر» مشاهده نمود که در بخش اول از کتاب حاضر معرفی شده است. مجتمعی که هم از لحاظ فرم دیدگاهی متفاوت از نمونه‌های مشابه داشته و هم از لحاظ عملکردی ایده‌های جدیدی را مطرح می‌کند. حتی در نمونه‌های فرمال‌تری نظیر اثر موشه سفدی در مونترآل که تنوع فرم بیش از هر چیزی جلب توجه می‌کند، باز هم سیالیت فرم حاصل از تفکرات سفدی در خصوص نیازهای ماهیتی و عملکردی مسکن نظیر لزوم تشخیص واحدهای مسکونی از یکدیگر و یا توسعه صنعت پیش‌سازی بوده است.

متأسفانه آنچه امروزه در اغلب فضاهای آکادمیک به دانشجویان معماری آموزش داده می‌شود خارج از تقدم یا تاخر «فرم» یا «عملکرد» نبوده و کمتر به جنبه‌های جامعه‌شناسی مسکن، فلسفه اسکان، تغییرات نیازهای انسان امروزی و متدهای نوین در طراحی پرداخته می‌شود. حال آنکه تکرار دانسته‌ها و تأکید بر بدیهیات می‌بایست جای خود را به جستجو برای راهکارهای نوین و ایده‌های نسل جوان برای کشف شیوه‌های مناسب اسکان نسل حاضر و آیندگان دهد. کانسپت‌هایی نظیر پیش‌سازی، طراحی مدولار، کاهش مصرف انرژی و حفظ محیط زیست تبدیل به باید‌هایی بی‌چون و چرا در طراحی مسکن شده‌اند و اکنون توجه متخصصین به بسیاری کاستی‌های غیر تکنولوژیک و غیر فنی و در واقع ابعاد روانشناختی و جامعه‌شناختی مسکن جمعی جلب شده است. همچنین تحقیقات فراوانی در خصوص نیازهای

عملکردی تک‌تک انواع ساکنین مجتمع‌های مسکونی صورت می‌پذیرد؛ کودکان، زنان، سالمندان، مادران سرپرست خانواده، بزهکاران و معلولان همگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی هستند که جستجو برای نیازهای غیر فیزیکی آنها در مسکن به تازگی نظر معماران و برخی روانشناسان را به خود جلب کرده است.

برای درک تفاوت‌های میان گونه‌های مختلف مسکن جمعی، در انتخاب نمونه‌های معرفی شده در این کتاب سعی شده است تا آثاری متنوع از لحاظ فرم و عملکرد معرفی شوند. مجتمع‌هایی که تنها در یک بلوک حجمی قرار گرفته‌اند نظیر مجتمع «آلبیون»، مجموعه‌هایی که از بلوک‌های متعدد و کوچک تشکیل شده‌اند نظیر مجتمع مسکونی «پیپیز» و همچنین مجتمع‌های مسکونی آپارتمانی و بلند مرتبه نظیر برج مسکونی «کانچانچونگا». همچنین از لحاظ مقیاس و تعداد واحدهای مسکونی نیز سعی شده است تا از مجتمع‌های کوچک چندین خانواری گرفته تا مجتمع‌هایی عظیم که چندصد واحد مسکونی را در خود جای داده‌اند در این کتاب معرفی شوند. در میان آثاری که در بخش اول کتاب معرفی شده‌اند علاوه بر معماران صاحب‌نامی نظیر تادو آندو، رنزو پیانو، فرانک گهری، پیتر آیزنمن، زاه‌حدید و نورمن فاستر، از معماران جوان و دفاتر معماری موفق نیز نمونه‌هایی انتخاب و معرفی گردیده است. در این میان برخی از نمونه‌ها نظیر اثر لکوروبزیه در مارسی و اثر پیتر آیزنمن در برلین اهمیت‌های عملکردی و نظری خاصی دارند چرا که تبلور اندیشه‌های این دو معمار و نظریه پرداز جنبش مدرن و پست مدرن در این آثار به خوبی نمایان است. از سوی دیگر فرم بنا در نمونه‌هایی نظیر مجتمع مسکونی «هیتات ۷»، «ویل» و «نکسوس» حائز اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. در این سه مجتمع فرم ظاهری بنا تجلی اندیشه‌های ژرفی نظیر منطقه‌گرایی و هویت بخشی در معماری مجتمع‌های مسکونی است. از جمله مهمترین آثار معرفی شده در این کتاب می‌توان به مجتمع «سانتافه» اثر معماران صاحب‌نام مکزیکی اشاره نمود که به خوبی ویژگیهای معماری بومی منطقه نظیر رنگ‌های تند و تأکید بر ریتم در آن حفظ شده است. از آنجا که امروزه موضوع «معماری پایدار» توجه بسیاری از معماران را به خود جلب نموده است، مجتمع مسکونی «تانگو» که یکی از موفق‌ترین مجتمع‌های مسکونی در کاهش مصرف انرژی است و از الگوهای معماری پایدار محسوب می‌شود در بخش اول از کتاب حاضر معرفی شده است.

امید است این کتاب که در ویرایش جدید آن هشتاد مجتمع مسکونی در فاصله سال‌های ۱۹۴۶ تا ۲۰۰۶ معرفی شده است راهنمایی مناسب جهت شناخت تاریخچه، پیچیدگی‌های عملکردی و تغییرات دیدگاه‌ها در خصوص طراحی مجتمع‌های مسکونی باشد.

نیمای طالبیان. مهدی آتشی. سیمانی‌زاده